

La llengua catalana al nord del País Valencià: situació i perspectives

La percepció que tenim de les comarques del nord del País Valencià és enganyosa respecte a la seua realitat sociolingüística. Tendim a pensar que el major ús del català i la més gran lleialtat lingüística envers la nostra llengua es troben a les comarques que capitalitza Castelló de la Plana. Però no és així. Aquesta falsa impressió ha vingut afavorida, segurament, pel miratge de la configuració provincial valenciana i, també possiblement, pels resultats electorals que se'n deriven. És a dir, de les tres províncies valencianes, la que té la capital menys castellanitzada és la de Castelló, i això fa que els territoris que depenen de les demarcacions de València i Alacant siguen arrossegats «cap avall» en els seus nivells de catalanitat. Tanmateix, si, en comptes de l'ens administratiu de la província, atenem a la configuració de les regions sociolingüístiques definides pel Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana, l'anomenada «regió de Castelló» passa a ocupar una posició intermèdia en la gradació valenciana de coneixements, usos i actituds sobre la llengua catalana. La superen les regions de València (sense el Cap i Casal) i d'Alcoi-Gandia, i la precedeixen l'àrea metropolitana de València i la regió d'Alacant. Queden fora d'aquesta escala les comarques castellanoparlants.

Als mapes de les figures 1 i 2, que recullen l'ús del català en l'àmbit familiar («Casa. Predomini valencià») i l'ús en llocs públics («Carrer. Predomini valencià»), es pot verificar la situació de la regió de Castelló en el conjunt de les cinc regions valencianes catalanoparlants (Acadèmia Valenciana de la Llengua [AVL], 2004). Així, en l'àmbit familiar, el 50 % castellonenc es troba entre el 59 % de les regions de València i Alcoi-Gandia i el 24 % i el 21 % de l'àrea metropolitana de València i la regió d'Alacant, respectivament. Això sí, Castelló manté una menor

distància amb les regions que encapçalen l'ús a casa, amb una distància de nou punts, que amb les que es queden a la cua, ja allunyades de la zona valenciana septentrional, entre vint-i-sis i vint-i-nou punts. Per tant, ens hem d'apressar a matissar que la posició intermèdia no és equivalent d'equidistant. Les ciutats de València i Alacant, que, històricament, han iniciat el fenomen de la interrupció de la transmissió intergeneracional del català, han marcat una pauta cronològica a la qual no s'ha afegit la de Castelló de la Plana, que s'ha comportat en aquest sentit com les ciutats mitjanes valencianes. Tots els altres paràmetres de mesura de la catalanitat lingüística del País Valencià van a remolc del de l'ús familiar. Per això tornem a confirmar la major proximitat de les comarques del nord a les regions de València i Alcoi-Gandia amb la comparació dels usos públics al carrer, on el 38 % de la

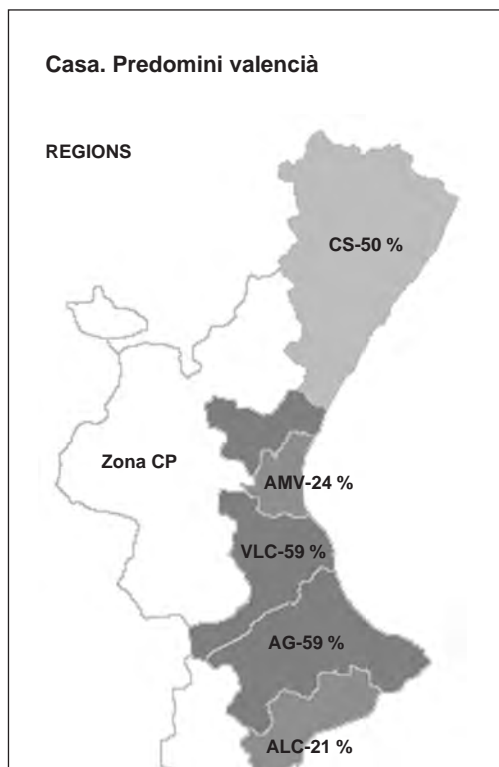

FIGURA 1. Ús del català a casa a les regions valencianes catalanoparlants (CS: Castelló; AMV: Àrea Metropolitana de València; VLC: València; AG: Alcoi-Gandia; ALC: Alacant).

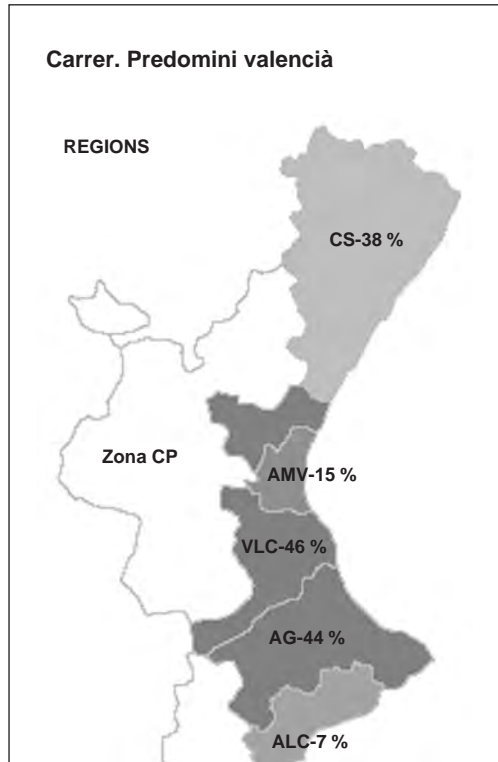

FIGURA 2. Ús del català al carrer a les regions valencianes catalanoparlants (CS: Castelló; AMV: Àrea Metropolitana de València; VLC: València; AG: Alcoi-Gandia; ALC: Alacant).

regió de Castelló és molt més proper al 46 % - 44 % d'aquestes regions de cap que al 15 % de l'àrea metropolitana de València i al 7 % de la regió d'Alacant.

La mapificació sociolingüística del País Valencià, doncs, permet distingir dues grans zones: una de major ús del català, que encapçalen les regions de València i Alcoi-Gandia i clou la de Castelló, i una de menor ús, presidida per les dues primeres ciutats valencianes. Per tant, la regió objecte d'estudi es troba en el grup de cap, en coincidència amb la percepció general que se'n té, però a la banda baixa d'aquest grup, en contrast amb aquesta impressió positiva de la realitat castellanenca.

Passem, doncs, a centrar-nos en l'anàlisi sociolingüística de les comarques que componen la regió de Castelló, que són les següents: la Plana Baixa, la Plana Alta, l'Alcalatén, l'Alt Maestrat, el Baix Maestrat i els Ports. Deixem de banda les

altres dues que també formen part de la «província» però que són de llengua castellana: l'Alt Millars i l'Alt Palància. La taula 1 és comparativa de la regió de Castelló amb el total de la zona catalanoparlant, per un costat, i, per un altre, del període en què disposem d'enquestes (1985-2005).

<i>Any de l'enquesta</i>	<i>Tota la zona catalanoparlant</i>	<i>Regió de Castelló</i>
1985	66	(+8) 74
1992	68	(+13) 81
1995	70	(+10) 80
2004	58	(+13) 71
2005	57	(+13) 70

TAULA 1. Evolució del coneixement parlat del català (%) a la zona catalanoparlant del País Valencià i a la regió de Castelló. Enquestes del Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (SIES) (1985-2005) i l'AVL (2004).

Com es pot veure, la regió castellanenca sempre ha estat per damunt de la mitjana valenciana quant al coneixement de la llengua catalana (entre vuit i tretze punts). Ara bé, la nostra regió es comporta «solidàriament» amb la resta del País Valencià perquè puja i baixa d'acord amb la tònica general. Com veurem després reproduït en els altres paràmetres de mesura sociolingüística, fins a mitjan decenni dels anys noranta, el català segueix una evolució positiva, però, a partir de 1995, en què, no pas casualment, es produeix el recanvi polític en la Generalitat Valenciana, la tendència ascendent s'inverteix.

A la taula 2 assistim a la repetició de la mateixa fenomenologia però des d'unes xifres inferiors, ja que ara examinem els usos familiars.

<i>Any de l'enquesta</i>	<i>Tota la zona catalanoparlant</i>	<i>Regió de Castelló</i>
1989	44	(+16) 60
1992	49	(+16) 65
1995	49	(+14) 63
2004, 2005	35	(+15) 50

TAULA 2. Evolució de l'ús del català a casa (%) a la zona catalanoparlant del País Valencià i a la regió de Castelló. Enquestes del SIES (1989-2005) i l'AVL (2004).

De bell nou, la distància de Castelló amb tota la zona catalanoparlant es manté i les oscil·lacions es produeixen solidàriament. Això palesa que la regió castellanenca es veu afectada també per l'evolució negativa de la situació sociolingüística valenciana a causa de la política lingüística contrària a la normalització

del català que s'enceta a partir de 1995. En aquest sentit, presentem la taula 3 com a resum de les dues taules anteriors.

<i>Període</i>	<i>Capacitat / Ús</i>	<i>Tota la zona catalanoparlant</i>	<i>Regió de Castelló</i>
1985-1989	Parlar	+4	+6
a			
1995	Ús a casa	+5	+3
1995	Parlar	-13	-10
a			
2005	Ús a casa	-14	-13

TAULA 3. Evolució per períodes de la capacitat de parlar el català i del seu ús a casa a la zona catalanoparlant i a la regió de Castelló segons les enquestes (1985-2005).

En el decenni que va de mitjan anys vuitanta a mitjan anys noranta hi ha ascensos lleus tant al País Valencià com a la regió de Castelló, mentre que, en el següent decenni, els descensos són més forts. Ara bé, la regió castellanenca marca una petita diferència amb una major distància entre el coneixement de la llengua i el seu ús a casa. En el primer període l'increment de l'ús a casa és només de tres punts (mentre que el coneixement en puja sis), i en el segon, el descens en l'àmbit familiar és de tretze punts, en tant que el del coneixement es queda en deu punts. Tot sembla indicar una persistència, fins a èpoques recents, del procés d'interrupció de la transmissió familiar del català. Intentem aproximar-nos a aquest problema però focalitzant-lo en el microcosmos urbà que l'ha generat a la nostra regió: la ciutat de Castelló de la Plana. A finals del decenni dels vuitanta, durant els primers anys d'aplicació de la Llei d'ús i ensenyament del valencià (1983), es va realitzar una enquesta a la ciutat entre els alumnes de secundària que palesava que la interrupció de la llengua de pares a fills persistia (taula 4).

<i>Subjectes: 14-18 anys (estudiants)</i>	<i>Tots</i>	<i>Nascuts a la ciutat</i>
El pare sap parlar català	70	96
La mare sap parlar català	67	93
Els pares usen el català entre ells	43	53
Els pares parlen català al subjecte	27	32
El subjecte sap parlar català	43	
El subjecte usa el català en un grup	32	
El subjecte l'usa amb els seus amics	10	

TAULA 4. La transmissió familiar del català a Castelló de la Plana a finals dels anys vuitanta (Ferrando *et al.*, 1990).

Fixem-nos com entre la llengua d'ús dels pares entre ells i la llengua transmesa per aquests als fills hi havia setze punts negatius, que s'incrementaven fins a vint-i-un quan els enquestats i els seus progenitors eren nascuts a la ciutat. El problema, per tant, tenia un caràcter més aviat urbà. Després es podia apreciar una recuperació en la capacitat de parlar català entre els subjectes que igualava aquesta capacitat amb la llengua d'ús entre els pares (43 %), però aquest percentatge tornava a baixar quan es demanava sobre l'ús que en feien els estudiants, que podia tocar fons amb un 10 % amb els iguals. L'enquesta permetia descobrir, així mateix, que els pares ja havien estat afectats per la interrupció de la transmissió intergeneracional del català, fins i tot en un grau major; altrament, no s'explicaria que, a pesar de saber-lo parlar entre un 70 % i un 67 %, segons sexes, només fos llengua de la parella en un 43 % (entre -27 i -24 punts). És a dir, al voltant d'un quart dels castellanencs de la generació dels pares d'alumnes de secundària (nascuts en els anys quaranta del segle xx) no usaven el català com a llengua de la parella a pesar de saber-lo parlar, cosa que palesaria que el tenien com a segona llengua (L2), sentida als seus pares (els avis dels alumnes enquestats) però no rebuda directament d'ells. (De la mateixa manera que els subjectes de l'enquesta coneixien la llengua en major mesura que la usaven en les seues relacions.) L'única dada positiva que se'n pot extraure és que les pèrdues en el contingent de catalanoparlants eren majors en el pas de la generació dels avis a la dels pares (entre vint-i-quatre i vint-i-set punts) que en el trànsit de la dels pares a la dels subjectes de l'enquesta (entre onze i vint-i-dos punts, segons considerem la llengua d'un grup o la llengua amb els amics). Però el fet és que les pèrdues s'han acabat acumulant i qualsevol projecte revernacularitzador haurà de partir dels contingents que tenen el català com a primera llengua (L1).

La mateixa enquesta posava de manifest com s'havia estès el fenomen per la ciutat. Vegem-ho representat gràficament a la figura 3.

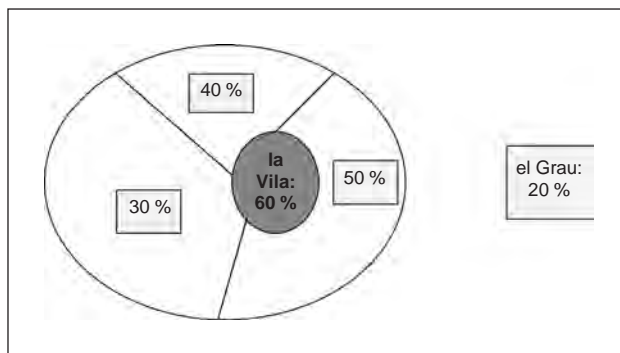

FIGURA 3. Percentatges d'abandó familiar del català per zones urbanes de Castelló de la Plana.

La difusió urbana que s'hi pot apreciar és típica del fenomen perquè mostra l'inici de la interrupció com a signe de distinció social entre les classes benestants, residents normalment al centre (la Vila), i la posterior difusió a les classes mitjanes i baixes, que solen viure a la perifèria. És simptomàtica en aquest sentit la major llunyania del Grau respecte a la resta del conjunt urbà. Difusions similars, però amb major antiguitat, s'han produït a les ciutats valencianes que han precedit la capital de la Plana en aquest fenomen: València i Alacant. A la taula 5 podem comparar, entre altres coses, els resultats del procés en aquestes dues ciutats.

<i>Ciutat</i>	<i>1981</i>	<i>1986</i>	<i>1991</i>	<i>2001</i>
València	37	40	43	45
Alacant		22	25	28
Castelló		56	60	58
Vila-real		67	71	68

TAULA 5. Evolució del coneixement parlat del català (%) a les principals ciutats valencianes i a les dues majors de la regió de Castelló segons els censos lingüístics.

Si observem les dades corresponents a 1986, veiem que els efectes es concreten entre el 22 % de catalanoparlants d'Alacant i el 40 % de València. Per bé que l'evolució ha estat positiva, especialment en aquesta última, que ha pujat vuit punts en els vint anys que separen 1981 de 2001, encara es troben totes dues ciutats per davall del 50 % i cal no oblidar que el coneixement de la llengua inclou també els parlants del català com a L2. Al costat d'aquestes dades, aparentment més positives, Castelló presenta una evolució que sembla més negativa (perquè no remunta la xifra de partida de 1986) però que és de major solidesa per al català, ja que els percentatges de parlants hi són sempre per damunt del 50 %. Aquesta taula inclou també la segona ciutat de la regió de Castelló, Vila-real, que ha experimentat una evolució similar a la de la capital en el mateix període intercensal (1986-2001) però des d'uns percentatges de parlants superiors, que palesen una interrupció de la transmissió intergeneracional molt feble. S'hi veu clarament com les dues poblacions més grans de les comarques septentrionals valencianes mantenen uns contingents de catalanoparlants que poden assegurar una resistència de la llengua en èpoques, com la present, en què no hi ha aplicació de mesures institucionals de normalització.

L'únic estudi sociolingüístic monogràfic sobre la ciutat de Castelló de la Plana ens reafirma en aquesta idea (taula 6).

Aquesta enquesta, publicada el 1995, reflectia encara un bon moment en les expectatives normalitzadores al País Valencià. Així, el percentatge de coneixe-

Coneixement	Sap parlar en català	71
Usos	El parla a casa	44
	Amb els amics	39
	Al carrer	28
	A les botigues tradicionals	42
	A les grans superfícies	28
Valoració	S'usa més que abans	56
De l'ús	Hauria d'usar-se més	62

TAULA 6. Estudi sociològic a la ciutat de Castelló (SIES, 1995).

ment parlat del català era onze punts superior al del cens de població de 1991 (vegeu taules 5 i 6). Els usos quedaven molt per davall d'aquest coneixement però no eren excessivament baixos amb relació al conjunt valencià. La distància de vint-i-set punts entre el 71 % que declarava que sabia parlar el català i el 44 % dels qui l'usaven a casa recordava que el fenomen seguia produint els seus efectes nocius per al futur de la llengua, tal com mostraven els altres usos (amb els amics, al carrer, etc), però les valoracions d'aquests usos i les seues expectatives de futur eren positives. Ens trobàvem, doncs, en un punt dolç d'ascens lent que deduïm, a la vista de les enquestes més recents sobre tota la regió castellonenca (taules 1-3), que darrerament s'ha invertit. Això no obstant, encara Castelló és, com ja ho era en els anys vint, quan s'hi forjà el caliu per a la signatura de les *Normes* del 32, la ciutat valenciana amb les condicions més adequades per a esdevenir símbol d'una nova etapa normalitzadora que ha d'estendre's a tot el País Valencià.

BRAULI MONTOYA ABAT
 Universitat d'Alacant
 Institut d'Estudis Catalans

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES I RECURSOS INFORMÀTICS

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2004). *Llibre blanc de l'ús del valencià-I: Enquesta sobre la situació social del valencià, 2004*. València.
- FERRANDO, Aureli [et al.] (1990). «L'ús del valencià i les actituds lingüístiques dels alumnes de BUP i COU de la ciutat de Castelló de la Plana». *Miscel·lània* [València], núm. 89.
- INSTITUT NACIONAL D'ESTADÍSTICA (<http://www.ine.es>).
- SERVEI D'INVESTIGACIÓ I ESTUDIS SOCIOLINGÜÍSTICS DE LA GENERALITAT VALENCIANA (1985-2005) (<http://www.cult.gva.es/sies>).